

Annet van der Heijden en Alyssia Sebes

Over taal en identiteit in Alana S. Portero's *Slechte gewoontes*

Annet van der Heijden (1962) en Alyssia Sebes (1989) studeerden in 2019 af in de richting Spaans aan de Vertalersvakschool in Amsterdam. In 2024 verscheen hun eerste gezamenlijke vertaling, Slechte gewoontes van Alana S. Portero, die werd genomineerd voor de Europese Literatuurprijs 2025. Annet werkte daarnaast mee aan de vertaling van boeken van Guillermo Arriaga en Paulina Flores. Van Alyssia verscheen in 2025 haar eerste solovertaling, Linea nigra [fragment] van Jazmina Barrera. Annets eerste solovertaling, eveneens uitgekomen in 2025, was Geen nieuws van Gurb van de Spaanse schrijver Eduardo Mendoza (uitgeverij Weerwoord). 'Over taal en identiteit in Alana S. Portero's Slechte gewoontes' was eerder te lezen in de rubriek Vertalerstoelichting op athenaeumscheltema.nl.

Over taal en identiteit in Alana S. Portero's *Slechte gewoontes*

Slechte gewoontes van Alana Portero is een coming-of-age-roman over een trans meisje in het Spanje van de jaren tachtig. Tijdens het vertalen moesten we ons in twee belangrijke thema's verdiepen: de omgeving waarin de naamloze hoofdpersoon opgroeit en het feit dat ze geboren wordt als jongen, maar zich al van jongs af aan een meisje voelt. Ze zoekt bij die zoektocht niet alleen naar haar identiteit, maar ook naar een nieuwe taal die haar omgeving ontstijgt.

Om de gedachten en gevoelens van de hoofdpersoon te begrijpen, en daarmee haar taal, moesten we helder krijgen in wat voor klimaat ze opgroeide. Hoe keken haar ouders, haar burens, de mensen op straat tegen trans personen aan? Met welke vooroordelen en met welk onbegrip kreeg ze te maken? Hoe voelde ze zich daarbij? En hoe zou ze dat in het Nederlands uitleggen?

Uiteindelijk ontdekt de hoofdpersoon een taal die aansluit bij haar gevoelens. Dankzij queer personen die ze buiten haar eigen wijk ontmoet leert ze een nieuwe werkelijkheid kennen, die nieuwe woorden met zich meebrengt. We vertellen graag hoe we daar in onze vertaling mee zijn omgegaan.

San Blas tijdens de transitie

Om goed voorbereid aan de slag te gaan, zijn we eerst in de context van het boek gedoken. De hoofdpersoon woont in San Blas, een volkswijk in het oosten van Madrid. Net als Alana Portero zelf groeit de hoofdpersoon op in de jaren tachtig, in de jaren van de transitie naar de democratie na de bijna veertigjarige dictatuur van Franco en zijn dood in 1975. Onder Franco werden queers onderdrukt in het kader van de Wet op het Maatschappelijk Gevaar. Ze werden in de gevangenis gezet en kregen veel geweld te verduren. Dit sentiment tegen queers is in Alana's boek duidelijk aanwezig; ook na de dood van Franco bleef dit voortbestaan, ook al is er al een queer wijk in Madrid, die Chueca heet.

Taal en identiteit

In het hoofdstuk 'Vorbij San Blas' gaat de hoofdpersoon, dan veertien, met haar eerste liefde, de zeventienjarige Amerikaan Jay, mee naar Chueca. In San Blas wordt over Chueca vol vrees gezegd dat het 'een wijk voor hoeren, junks en homo's' is. Voor de hoofdpersoon is Chueca echter een geschenk uit de hemel.

Jay neemt haar mee naar café El Figueroa, waar mannen van allerlei leeftijden in paartjes naast elkaar zitten. Ze is onder de indruk van de nieuwe wereld waarin ze

zich bevindt en langzaam groeit het besef dat het ook háár wereld kan worden, al is ze nog niet zover in het accepteren van haar identiteit als de rest van de gasten.

Eigenaar Antonio bedient de jonge geliefden en vraagt hun plagend of ze niet naar school moeten, of ze niet beter verstoppertje kunnen gaan spelen. In zijn gebrekkige Spaans reageert Jay dat ze inderdaad verstoppertje aan het doen zijn. Antonio zegt dan tegen de hoofdpersoon:

‘Cuidado con la guiri esta que sabe mucho y tú tienes cara de estar muy verde.’

El camarero me levantó con suavidad la cara por la barbilla para decirme esto mirándome a los ojos.

‘Tú, el del escondite, cuídamela, que todavía es muy chica. A ver, qué os pongo, Cacaolat no tengo. ¿Os traigo un cafelito con leche?’

‘Pas op met deze buitenlandse, deze *guiri*, want zij is behoorlijk wereldwijs, terwijl jij eruitziet of je nog een groentje bent,” zei de ober, terwijl hij zachtjes mijn kin optilde om me in de ogen te kijken.

‘Jij, met je verstoppertje, zorg goed voor haar, want ze is nog heel jong, heel *chica*. Even kijken, wat willen jullie? Cacaolat heb ik niet. Zal ik jullie een koffietje met melk brengen?’

In dit fragment wordt duidelijk dat Antonio meteen doorheeft dat de hoofdpersoon en Jay niet heteroseksueel zijn. Hij duidt beiden aan met de vrouwelijke vorm (*‘la guiri’*, *‘esta’*, *‘chica’*, *‘cuídamela’*). In dit geval hebben we er bewust voor gekozen om de Spaanse woorden *chica* en *guiri* te laten staan, weliswaar met een vertaling erachter, omdat het in dit gesprek juist over taal gaat, over wie Jay en de hoofdpersoon zijn. En over hoe zij zich thuis voelen in het café van Antonio.

Bovendien ontstaat er later in het gesprek nog verwarring over het woord *‘chica’*, dat in het Spaans *‘meisje’* betekent en wordt gebruikt om een jong vrouwelijk persoon aan te duiden. In het Nederlands hebben we niet één woord dat in de context zou passen. Jay vraagt zich af waarom Antonio haar *‘meisje’* noemt. De hoofdpersoon legt uit dat Antonio bedoelt dat ze nog jong is, niet dat ze een meisje is. Ze is er nog niet klaar voor om haar ware identiteit te onthullen en hoopt dat Jay met zijn matige Spaans haar uitleg accepteert.

Later op de dag durft ze dat wel, nadat ze een hele middag met Jay in El Figueroa heeft doorgebracht en naar de verhalen van Antonio heeft geluisterd. Het hoofdstuk *‘Voorbij San Blas’* markeert een keerpunt in het leven van de hoofdpersoon. Langzaam maar zeker treedt ze buiten haar vertrouwde omgeving en vindt ze haar gekozen familie, waar ze compleet zichzelf kan zijn.